

VOX URBIS

DE LITTERIS ET BONIS ARTIBUS COMMENTARIUS

SEMEL IN MENSE PRODIT

Pretium annuae subnotationis, *ante solvendum*, est: in Italia Libellarum 4,80; ubique extra Italiam Lib. 6,25; Doll. 1,25; Sch. 5; M. 5; Rubl. 3; Coron. 6,25.

Inscriptiones et omne genus indicationes pretio aequissimo referuntur, quod est in commentarii operculo Lib. 0.10 pro *unoquoque centimetro quadrato*.

Cuncta mittantur ad ARISTIDEM LEONORI *equitem, commentarii* VOX URBIS *possessorem et administratorem*
ROMA — *Via Alessandrina, 87* — ROMA

Subnotatio fieri potest:

IN RUSSIA	IN ANGLIA	IN CIVITATIBUS FOEDERATIS AMERICAЕ SEPTENTR.	IN GERMANIA	IN CANADA
Apud GEDWITZER ET WOLF	Apud "KRONIKA RODZINNA", Apud BURNS AND OATES	Apud FRIDERICUM PUSTET	Apud FRIDERICUM PUSTET	Apud LIBRAIRIE GRANGER FRERES
		S. Sed. Ap. et S. Rit. Congr. Typ.	S. Sed. Ap. et S. Rit. Congr. Typ.	
VARSAVIAE POLONORUM	VARSAVIAE POLONORUM	LONDON W.	NEW YORK	MONTREAL
Rakowskie Przedmiescie, 13.	Krakowskie Przedmiescie, 6	28, Orchard Street.	52, Barclay Street. 436, Main Street.	1699, Rue Notre-Dame.
		CINCINNATI	RATISBONAE in BAVARIA	

RERUM INDEX

Gregorii PP. I cognomine "Magni", centenaria commemoratio.

Gregorius PP. I.

Gregorii Magni memoriae a Ioanne Diacono excerptae: De Gregorii genere atque institutione - Septiformis litania a Gregorio, iam supremo Pontifice renuntiato, ad removendam ab Urbe pestem indicta. - Ab Urbe diffugiens indicio caelesti monstratur, et reductus primae sedis Pontifex consecratur. - Gregorius, Pontifex factus, servum servorum Dei se scribens, mediocribus vestimentis amicitur. - Antiphonarum centonizans, cantorum constituit scholam. - Gregorii sanctum studium, pietas, charitas. Pro hospite Dominum recipit - Duodecim invitatis, tertium decimum angelum in mensa habet. - Quomodo intelligi debeat, Gregorium Traiani animam de inferni cruciatibus liberasse. - Qua ratione Spiritus Sanctus in columbae specie super scribentis Gregorii caput depingatur. - Gregorii forma et habitus.

De gregoriano qui dicitur cantu.

De Urbanis templis Gregorio Magno Pontifici dicatis.

Sanctissimi Domini Nostri Pii divina providentia Papae X Litterae Encyclicae ad Patriarchas, Primates, Archiepiscopos, Episcopos aliosque locorum ordinarios pacem et communionem cum Apostolica Sede habentes de S. Gregorio Magno.

Paschalia.

Annales: Foedera de arbitris varia. - Iaponicum bellum.

Aenigmata.

ROMAE

EX OFFICINA PACIS, PH. CUGGIANI

35, Via della Pace

MDOCCIV

PROSPECTUS SUBNOTATIONIS

Comm. VOX URBIS in an. MDCCCCIV.

Pretium subnotationis est in Italia Libell. 4,80; ubique extra Italiam Libell. 6,25; Doll. 1,25; Sch. 5; March. 5; Rubl. 3; Coron. 6,25 *recto tramite* mittendum ad

ARISTIDEM LEONORI EQUITEM

COMMENTARII "VOX URBIS", POSSESSOREM ET ADMINISTRATOREM,

ROMAM, via Alessandrina, 87.

PRAEMIA SOCIIS CONSTITUTA

ad libitum:

- a) Tabula metr. $0,45 \times 0,22$ Pontificiae dominationis auspicationem referens a Pio PP. IX an. MDCCCXLVI peractam, et in Commentarii "Vox Urbis", commodum unice ex antiqua tabula desumpta; *sive*
 - b) Collectio chartularum electissimarum, quae distincta coloribus praecipua Romae, aut eius vicina reddunt; *sive*
 - c) Urbis et Ianiculo monte prospectus. (Tabula aere cusa metr. $1,10 \times 0,24$)
-

Donum, quod voluerit, quisque subnotans petet *primum intra mensem ab eius subnotatione* et cum ipso subnotationis pretio.

VOX URBIS

DE LITTERIS ET BONIS ARTIBUS COMMENTARIUS

PRETIUM SUBNOTATIONIS:

In Italia: Lib. 4,80 — Ubique extra Italiam:
Lib. 6,25, Doll. 1,25, Sch. 5, M. 5, Rubl. 3, Coron. 6,25

SEMEL IN MENSE PROBIT

POSSESSOR ET ADMINISTRATOR:

ARISTIDES LEONORI, eques.
ROMAE — Via Alessandrina, 87.

GREGORII PP. I COGNOMINE "MAGNI,, CENTENARIA COMMEMORATIO

URBIS nomen, quod illustre gerimus, felicissimum quemque diem Romanae historiae recurrentem peculiari nos iubet memoria recolere. Quod si, tredecim ante annos, Romani cives Gregorium Magnum Pontificem religiose evocavimus, quum centenaria XIII illucsceret aetas, ex quo ipse Petri solium ascendit, quanto magis diei illius centenariam memoriam celebrabimus, quum terrestrem orbem relinquens, is meritorum suorum praemia est tandem consequutus? Sodalitas Petriana ex Catholica Italorum Iuventute munus hoc fecit suum, constituto ad rem coetu, atque benedictione erecta sanctissimi viri, qui eundem nostris diebus Gregorii occupans locum supremum, antiqui praedecessoris sui non sectator sed aemulus praestat; nos autem plaudentes accedimus, lapillum, quicumque is erit, ad opus dignissimum, pro nostris viribus, conferentes.

ad Aventini montis radices in *cella nova* refugium supremis annis solitudinis sibi esse voluit, atque pater Gordianus in Ecclesiae fa-

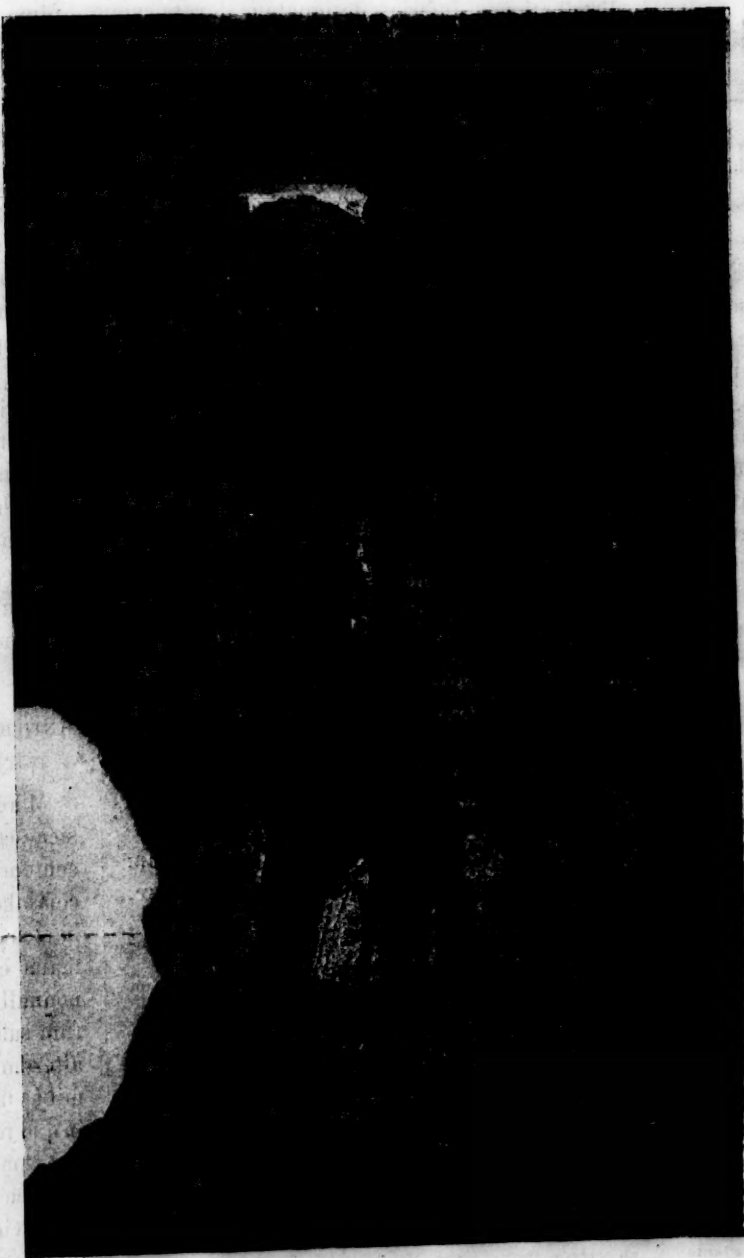
prenus Pastor vita functus esset, Romani cives eius in locum Anicium, frustra ut tanto ponderi subtraheretur deprecantem, conclamarunt.

Atrox tunc temporis grassabatur lues per Urbem; at Gregorius divina ope erectus publicam supplicationem ad templum Sanctae Mariae Maioris indixit, ita plane ut totius populi precibus benigne accedens Deus flagella suae iracundiae averteret, quod reapse brevi contigit. Urbe, atque Italiae reliquis provinciis fame laborantibus, tritici horrea deinde Pater pandidit, thesauros domesticos in famelicos distribuit, quumque, die quadam, mortuo inediae causa viro occurrisset, quasi eius mortis reus, a sacris peragendis ipse abstinet manus.

Dominicum cultum quibus laboribus foverit, auxerit dicunt adhuc sacri ritus, quorum est quasi pater consalutatus; dicunt sepulchra Apostolorum ab eo ex integro ornata, dicunt denique sacri concentus eius nomine noti, quibus tantus adhuc honor et gloria est.

Nec satis: Anglica enim terra, inculta etiam tunc et erroris caligine obvoluta, iussu eius et cura lucem accepit, qui e clivo Scauri monachos apostolos eo primus misit.

Monumenta doctrinae eius ingentia stant adhuc *Homiliae*, *Διὰ λόγῳι*, *Pastoralis Regula* ad Episcopos, innumeraeque litterae, quas praesertim ad Ravennatum exarchas, atque ad Byzantinos Caesares misit, ut Italici populi iura vindicaret (1). Commendatio Sancto Petro, manumissio servorum miserimorum ab eo pro egenis pauperibusque constituta primum sunt; ita profecto haud minori virtute, quam Leo olim PP. I contra Attilam, Anicius noster contra Imperatores pro fidelibus suis decertavit, me-

Vetustissima Gregorii Magni PP. imago, quam e codice saec. p. C. IX photographice Romae expressit nobisque ultro obtulit n. v. RODULPHUS KANZLER dynastâ.

GREGORIUS PP. I.

ANICIA gens nobilissima, inter patricias Romanae urbis, vi post Christum saeculo, eminebat, de qua optime Claudianus cecinit: « Per faeces numerantur avi ». Inde Gregorius originem duxit, qui vix triginta annos natus, ad maximum civilium honorum fastigium pervenit; sed brevi, quum spernere terrena didicisset, atque, materno exemplo, anhelare coelestia, ipsam aedem gentilicium in clivo Scauri monasterium sibi fecit, auri pondus ingens in pauperes erogavit, praedique sua Ecclesiae, aut monasteriis dono tradidit, quum Silvia ipsa mater, pari consilio,

mulatum descendens *regionarius* est factus.

Haec gesta Gregorii nomen palam fecerunt illustre: Pelagius PP. II eum, renuentem licet, diaconatu auxit atque apocrisarium ad Byzantinum Imperatorem misit; quum autem su-

(1) En epistolarum tituli nonnulli, prouti Cardinalis Carafa (*Index titulorum in epistolis S. Gregorii Magni*) collegit: De principum officiis — De iure belli et pacis — De magistratibus et iudicibus — De tribunalium "competentia" — De episcoporum electione, confirmatione, consecratione, residentia, officiis, etc. — Concilia — Forum ecclesiasticum — De immunitate Ecclesiae — De cleri officiis — De redemptione captivorum — Egenorum opes — De xenodochiis, hospitibus, senum asylis, etc.

SPATIO DEFICIENTE, AD PROXIMUM NUMERUM:

SSm̃i D. N. Pii PP. X litterae de studio S. Thomae Aquinatis ac de academicis in Sacra Scriptura gradibus a « Commissione biblica » conferendis. — Geographicae notae. — Fabulae selectae Fontanii a Ioanne Bapt. Giraud latine redditae, passim retractatae a Fr. Xav. Reuss. — Ex Congregationibus Romanis sententiae novissimae selectae. — Diarium Vaticanum. — Publici per orbem coetus legibus ferendis. — Aenigmatum solutio. — Varia. — Ioci. — Libri recens dono accepti. — Epistolarum commercium, etc.

SUPELLEX AD RES DIVINAS.

Commentarii VOX URBIS administratio recto tramite suppeditat supellectilem omnem, qua tum in templis, tum in oratoriis ad res divinas uti solemus.

Mandata ad VOCIS URBIS administratorem (Romam, *via Alessandrina, 87*) mittantur, res praecise indicando quae quisque sibi cupit. Gratuito sumptuum aestimatio fiet.

SOCIIS MONITUM.

Sociis pluribus morem gerentes Idib. Novembr. an. MDCCCXCII apud Commentarii *Vox Urbis* administratorem officium instituimus, quod de negotiis Ecclesiasticis esset; de expediendis scilicet rationibus omnibus, quae apud Romanae Ecclesiae « Congregationes » aguntur.

Itaque si quis procuratione nostra uti velit, profecto temperantiam in pretio, studium atque alacritatem in opere inveniet.

tes Germani, seu Galli discere, crebroque redire insigniter potuerunt... (*Lib. II, § VI, VII*).

GREGORII SANCTUM STUDIUM, PIETAS, CHARITAS. PRO HOSPITE DOMINUM RECIPIT. DUODECIM INVITATIS, TERTIUM DECIMUM ANGELUM IN MENSA HABET.

Stationes per basilicas, vel sanctorum martyrum coemeteria secundum quod hactenus plebs Romana quasi eo vivente certatim discurret, sollicitus ordinavit; per quas et ipse simul discurrens, dum adhuc eloqui praevaleret, viginti homilias Evangelii coram Ecclesia diverso tempore declamavit; reliquas vero eiusdem numeri dictavit quidem, sed lassesciente stomacho languore continuo, aliis pronunciandas commisit. Sequebatur exercitus Domini ultra citraque Gregorium praeceuntem, et auditurae verbum doctrinae innumerabiles undique diversi sexus, aetatis ac professionis voluntariae confluebant cohortes; quibus ille, utpote ductor caelestis militiae, cunctis dumtaxat arma spiritalia suggerbat; pauperibus vero et advenis, qui pro conditione temporum Romam influxerant, quotidiana stipendia ministrabat... Tanta hospitalitatis Gregorius in ipso etiam patriarchio permansit, ut... ad mensam suam quotidie peregrinos quoslibet invitaret. Inter quos, die quadam, unus accessit, in cuius manibus dum ipse ex humilitatis ministerio aquam fundere vellet, conversus urceum accepit; sed repente eum, in cuius manibus aquam fundere volebat, non invenit. Cumque hoc factum secum ipse miraretur, eadem nocte Dominus ei per visionem dixit: Ceteris diebus me in membris meis, hesterno autem die me in memetipso suscepisti.

Alio quoque tempore, idem Gregorius, iuxta consuetudinem suam, praecepit Sacellario, ut duodecim peregrinos ad prandium invitaret. Qui pergens iussa complevit, eosque ad mensam pariter ordinavit. Dum autem simul discumberent, intuens Papa tredecim numeravit; et accersito Sacellario, cur contra iussionem suam tertium decimum invitare praesumpserit, requisivit. Ille obstupefactus, convivantes peregrinos curiosius numeravit, et duodecim solos inveniens, veluti securus respondit: Crede mihi, honorabilis pater, non sunt nisi duodecim, sicut ipse iussisti. Ergo dum convictus saepius duodecim identidem numeraret, ac tertium decimum, quem solus Papa videre poterat, non videret, animadvertit spiritualis pater Gregorius virum propius discumbentem vultus crebro convertere, et nunc adolescentem, nunc vero vetulum veneranda quadam canicie simulare. Finito convivio, duodecim quidem abire permisit; tertium decimum vero manu suscipiens, in cubiculum suum induxit, vehementer adiuvans, ut ei se nomenque suum simpliciter prodere dignaretur. Qui respondit dicens: Et cur interrogas de nomine meo, quod est mirabile? Verumtamen scito memoria recognoscens, quia ego sum naufragus ille, qui quondam veni ad te, quando scribebas in cella monasterii tui ad elivum Scauri, cui dedisti duodecim numismata, et argenteam scutellam, quam tibi miserat cum infusis leguminibus beata Silvia mater tua (1). Et hoc tibi pro certo sit cognitum, quia ab

illo die, quo mihi haec hilari animo tribuisti, destinavit te Dominus fieri praesulem sanctae suae Ecclesiae, pro qua et proprium sanguinem fudit et esse te successorem atque vicarium Apostolorum principis Petri, cuius et virtutem imitatus es, cum substantiam offerentium divideret, prout cuique opus erat. Haec audiens Gregorius dixit: Et tu quomodo nosti, quod tunc me Dominus praesesse sanctae Ecclesiae destinavit? At ille inquit: Quoniam ego Angelus eius sum, et tunc ab eo ad tuum inquirendum propositum destinatus. Tunc Gregorius, quia nondum manifeste viderat Angelum, prorsus expavit; sibi hunc taliter dicentem audivit: Ne timeas, neque formides; ecce enim misit me Dominus, ut sim tibi custos, quamdiu fueris in isto mortali saeculo; quatenus quaecumque rem petieris, per me apud eum fiducialiter valeas impetrare. Illico Gregorius in faciem suam corruit dicens: Si propter meae parvitatatis munusculum tanta mihi retribuit omnipotentissimus Dominus, ut et Pontificem me sanctae suae Ecclesiae faceret, et custodem mihi suum Angelum deputaret, quanta putem mihi restitui, si in praeceptis eius totis viribus permanens, plura studuero de pluribus erogare?

Igitur incipiens tantum largior esse decollato temporali commodo, quantum certior de recipiendo praemio sempiterno, cunctorum patrimoniorum praediorumque redditus ex Gelasiano polypticho (1), cuius nimirum studiosissimus videbatur, pedissequus adaeravit, eorumque pensionibus in auro argentoque collatis omnibus ordinibus ecclesiasticis, vel palatinis, monasteriis, ecclesiis, coemeteriis, diaconiis, xenodochiis urbanis, vel suburbanis, quot solidi singulis quater in anno distribuerentur, Pascha scilicet, natali Apostolorum, natali sancti Andreae natalitioque suo per polyptichum, quo hactenus erogatur, indixit (*Lib. II, § XVIII-XIX; XXII-XXIV*).

QUOMODO INTELLIGI DEBEAT, GREGORIUM TRAIANI ANIMAM DE INFERNI CRUCIATIBUS LIBERASSE.

Legitur etiam penes easdem Anglorum ecclesias, quod Gregorius per forum Traiani, quod ipse quondam pulcherrimis aedificiis venustarat, procedens, iudicii eius, quo viduam consolatus fuerat, recordatus atque miratus sit... (2) Huius ergo mansuetudinem iudicis asserunt Gregorium recordatum ad sancti Petri Apostoli basilicam pervenisse, ibique tam diu super errore tam elementissimi principis deflevisse, quousque responsum sequenti nocte cepisset se pro Traiano fuisse auditum: pro nullo ulterius pagano preces effunderet. Sed cum de superioribus miraculis Romanorum nemo sit qui dubitet, de hoc, quod apud Saxones legitur, huius precibus Traiani animam ab inferni cruciatibus liberatam, ob id vel maxime dubitari videtur, quod tantus doctor nequaquam praesumeret pro pagano prorsus orare, qui quarto Dialogorum suorum libro docuerit eandem causam esse, cur non oretur a sanctis in futuro iudicio pro peccatoribus aeterno igne damnatis, quae nunc

etiam causa est, ut non orent sancti homines pro hominibus infidelibus impiisque defunctis, non advertentes quia non legitur pro Traiano Gregorium exorasse, sed tantum flevisse. Sic enim cum non oraverit Gregorius, plangendo potuit exaudiri, sicuti Moyses cum dolendo taceret, potuit clamasse videri; cui Dominus tacenti labiis: Quid clamas, inquit, ad me? Nimirum Deus omnipotens corda renesque scrutatur, et frequenter ea misertus concedit, quae homo quamvis, ut carnalis desideret, ea tamen petere non praesumit. Unde Psalmista: Desiderium pauperum exaudivit Dominus, et desideria cordis eorum audivit auris tua. Et notandum quia non legitur Gregorii precibus Traiani anima ab inferno liberata, et in paradiso reposita; quod omnino incredibile videtur propter illud quod scriptum est: Nisi quis renatus fuerit ex aqua et Spiritu sancto, non intrabit in regnum caelorum; sed simpliciter dicitur ab inferni solummodo cruciatibus liberata. Quod videlicet potest videri credibile, quippe cum ita valeat anima in inferno existere, et inferni cruciatus per Dei misericordiam non sentire, sicuti unus gehennae ignis valet omnes peccatores pariter detinere, sic per Dei iustitiam cunctos non valet aequaliter exurere. Nam uniuscuiusque quantum meruit culpa, iusto Dei iudicio tantum sentietur et poena (*Lib. II, § XLIV*).

QUA RATIONE SPIRITUS SANCTUS IN COLUMBAE SPECIE SUPER SCRIBENTIS GREGORII CAPUT DEPINGATUR.

(Gregorio) defuncto, vehementissima fames eodem anno incubuit; et quanto patrono tunc Roma caruerit, licet rerum inopia toto pene mundo monstraverit, invidorum tamen feritas minime recognovit. Nam, sicut a maioribus traditur, cum calumniarum veterum incentores, Gregorium prodigum dilapidatoremque multiplicis patriarchatus thesauri perstreperent, deficiente personali materie, ad comburendos libros eius coeperunt pariter anhelare. Quorum dum quosdam iam combussissent, ac reliquos vellent exurere, Petrus diaconus familiarissimus eius, cum quo quattuor Dialogorum libros disputationem, traditur vehementissime obstatisse, dicens, ad obliterandam eius memoriam, librorum exustionem nihil proficere, quorum exemplaria, diversis petentibus, mundi ambitum penetrassent; subiungens immane sacrilegium esse tanti patris tot et tales libros exurere, super cuius caput ipse Spiritum Sanctum in similitudine columbae tractantis frequentissime perspexisset. Cumque dudum devotum populum diaconus cerneret occasione temporis cum invidis resultare, in hoc omnium sententiam dicitur provocasse, ut, si quod dixerat, iureiurando confirmans, mori continuo mernisset, ipsi a librorum exustione desisterent; si vero testimonii sui superstes exstitisset, ipse quoque combustoribus manus daret. Itaque cum Evangelii in ambonem venerabilis levita Petrus ascendens, mox ut Gregorianae sanctitati testimonium praebebat, inter verba verae confessionis spiritum efflavit, et a dolore mortis extraneus iuxta pyrgi basim, sicut hactenus cernitur, confessor veritatis meruit sepeliri. Hinc est quod consuetudinaliter Spiritus sanctus in specie co-

(1) *Polyptichon* (ex πολύ et πτυχή-plica) dicebatur tabula, seu liber censuum et publicarum rationum.

(2) Sequitur a Ioanne narratum vulgatissimum illud exemplum Traianae iustitiae in mulierem viduam, quod brevitate causa omittimus.

(1) Eventum hunc Ioannes narrat in lib. I, § X.

ritoque quae Pompeio Magno laus est tributa spectare illi quoque apparuit, quasi ad summa omnia esset natus.

Non iniuria igitur cognomine Magni Gregorius est decoratus obitumque tanti Patris atque Pastoris romani late defleverunt, quum anno DCIV quarto Idus Martii requievit in Domino. Sepultus est ad *Secretarium* in extrema porticu Vaticanæ basilicæ (1), versusque illi sunt in sepulchro inscripti:

*Suscipe terra tuo corpus de corpore sumptum,
Reddere quod valeas vivificante Deo.
Spiritus alta petit, leti nil iura nocebunt,
Cui vitae alterius mors magis illa via est.
Pontificis summi hoc clauduntur membra sepulchro,
Qui innumeris semper vivit ubique bonis.
Eaurum dapibus superavit, frigora veste,
Atque animas monitis tenuit ab hoste sacris.
Implebatque actu quicquid sermone docebat:
Esset ut exemplum mystica verba loquens.
Anglos ad Christum vertit pietate magistra,
Acquirens fideique agmina gente nova.
Hic labor, hoc studium, haec tibi cura, hoc pastor agebas,
Ut Domino offerres plurima lucra gregis.
Hicque Dei consul factus, laetare triumphis,
Nam mercedem operum iam sine fine tenes.*

GREGORII MAGNI MEMORIAE

A IOANNE DIACONO EXCERPTAE. (2)

DE GREGORII GENERE ATQUE INSTITUTIONE.

Gregorius, genere Romanus, arte philosophus, Gordiani, viri clarissimi, et beatæ Silviae filius, profuit Romanae sedis annis tredecim, mensibus sex, diebus decem, temporibus Tiberii, Mauricii et Phocæ, Augustorum. Iste senatoria stirpe progenitus tam nobilissimam quam etiam religiosissimam genealogiam duxit, ita ut quartus Felix Apostolicæ sedis pontifex, vir magnæ in Christi Ecclesia reverentiæ, qui basilicam sanctarum Cosmæ et Damiani martyrum via sacra templum Romuli, sicut hactenus cernitur, constantissime fabricavit, eius atavus fuerit; et beata virgo Tharsilla, quæ moritura promissionis cælestis audivit harmoniam, et Iesum Christum ad se recipiendam videre meruit, amita nihilominus eius existerit. Quam Gregorius gemina nobilitatis lineam piis moribus extulit, probis actibus exornavit, adeo ut praesagio quoddam Graece Γρηγόριος, quod Latine «vigilantius» resonat, vocaretur. Nam recta, quæ do-

cturus erat, dum vivis operibus adimplevit, sibimet ipsi utique se vigilasse perdocuit; dum vero recta, quæ faciebat, docendo quoque disseruit, vigilasse dignoscitur, non solum sibi, sed etiam futuri temporis Christianis. Siquidem inerant ei, in tenera aetate, matura iam studia, et auditurus incognita, religiosus senibus indagator solertissimus adhaerebat; sumptaque doctrinae semita, tenaci memoria ruminanda, quæ post in populos mellito declamaret gutture, congeriebat... (Lib. I, § I, II, III).

SEPTIFORMIS LITANIA A GREGORIO, IAM SUPREMO PONTIFICE RENUNTIATO, AD REMOVENDAM AB URBE PESTEM INDICTA.

Interim dum ab urbe regia Imperatoris praestolaretur assensus (1) et lues ipsa populum vehementius devastaret, venerabilis Levita Gregorius verbum ad plebem exorsus est dicens:... (2) Proinde, fratres charissimi, contrito corde, et correctis operibus crastina die, primo diluculo, ad septiformem Litaniam, iuxta distributionem inferius designatam, devota cum lacrymis mente veniamus. Nullus vestrum ad terrena opera in agros exeat; nullus quodlibet negotium agere praesumat, quatenus ad sanctae genetricis Dei ecclesiam convenientes, qui simul omnes peccavimus, simul omnes mala, quæ fecimus, deprecemur; ut districtus iudex dum culpas nostras nos punire considerat, ipse a sententia propositae damnationis parcat. — Litaniam clericorum exeat ab ecclesia sancti Ioannis Baptistae; Litaniam virorum ab ecclesia sancti martyris Marcelli; Litaniam monachorum ab ecclesia sanctorum martyrum Ioannis et Pauli; Litaniam ancillarum Dei ab ecclesia beatorum martyrum Cosmæ et Damiani; Litaniam feminarum coniugarum ab ecclesia beati primi martyris Stephani; Litaniam viduarum ab ecclesia beati martyris Vitalis; Litaniam pauperum et infantium ab ecclesia beatæ Cecilie martyris (3).

Igitur dum magna multitudo omnis aetatis, sexus atque professionis, iuxta praeceptionem Levitæ Gregorii, die constituta, Dominum rogatura venisset; in tantum lues ipsa iudicio divino desaevit, ut intra unius horæ spatium, dum voces plebs ad Dominum supplicationis emitteret, octoginta homines, ad terram corruentes, spiritum exhalarent. Sed nequaquam destitit facundissimus rhetor populo praedicare,

(1) Gregorianæ scilicet electionis ad supremum Pontificatum.

(2) Hic Ioannes integram refert Gregorii orationem, quam nos brevitate gratia omittimus.

(3) Gregorius Turonensis vero (*Historiar. lib. X*) alium ordinem litanie designat, prouti sequitur: «Clerus igitur egrediatur — refert enim et ipse Gregorius orationem — ab ecclesia sanctorum martyrum Cosmæ et Damiani cum presbyteris regionis sextæ. Omnes vero abbates cum monachis suis ab ecclesia sanctorum martyrum Gervasii et Prothasii cum presbyteris regionis quartæ. Omnes abbatissæ cum congregationibus suis egrediantur ab ecclesia sanctorum martyrum Marcellini et Petri cum presbyteris regionis primæ. Omnes infantes ab ecclesia sanctorum martyrum Ioannis et Pauli cum presbyteris regionis secundæ. Omnes vero laici ab ecclesia Protomartyris Stephani cum presbyteris regionis septimæ. Omnes mulieres viduæ ab ecclesia sanctæ Euphemie cum presbyteris regionis quintæ. Omnes autem mulieres conjugatæ egrediantur ab ecclesia sancti martyris Clementis cum presbyteris regionis tertiæ, ut de singulis ecclesiis exeuntes cum precibus et lacrymis ad beatæ Mariæ semper Virginis Genitricis Domini Nostri Iesu Christi basilicam congregemur, ut ubi diutius cum fletu ac gemitu Dominum supplicantes, peccatorum nostrorum veniam promereri valeamus. — Haec cum dixisset, congregatis clericorum catervis, psallere iussit per triduum ac deprecari Domini misericordiam. Hora igitur tertia veniebant omnes chori psallentium ad ecclesiam clamantes per plateas Urbis: Kyrie eleison».

ne ab oratione cessarent, donec miseratione divina pestis ipsa quiesceret (Lib. I, § XII, XLII, XLIII).

AB URBE DIFFUGIENS INDICIO CAELESTI MONSTRATUR, ET REDUCTUS PRIMAE SEDIS PONTIFEX CONSECRATUR.

Enimvero cum adhuc futurus antistes putaret se principem a consensu consecrationis suae penitus avertisse, cognovit tandem suas litteras (1) a Germano praefecto Urbis, interceptas fuisse. Cuius rei gratia imperiale responsum, quod videlicet voluntati suae contrarium rebatur, praeveniens, quia palam egredi portas civitatis non poterat, a negotiatoribus exponendum se dissimulato, ut fertur, habitu callidus impetravit, silvarum saltus petiit, cavernarum latibula requisivit. In quibus dum ab omnibus summa sollicitudine quaereretur, indicio columnæ fulgidæ, super se iugiter a caelo dependentis, agnoscitur, capitur, trahitur et apud Beati Petri, Apostolorum principis, templum summus Pontifex consecratur (Lib. I, § XLIV).

GREGORIUS, PONTIFEX FACTUS, SERVUM SERVORUM DEI SE SCRIBENS, MEDIOCRIBUS VESTIMENTIS AMICITUR.

Mox ut summum pontificium felicissimæ Romanae urbis, Christo mortalibus consulens sortitus est, superstitiosum, «Universalis» vocabulum, quod Ioannes, Constantinopolitanus episcopus, insolenter sibi tunc temporis usurpabat, more antecessorum suorum Pontificum, sub districtissimæ interminationis sententia refutavit; et primus omnium se in principio epistolarum suarum servum servorum Dei scribi, satis humiliter definivit; cunctisque suis successoribus documentum suae humilitatis tam in hoc, quam in mediocribus pontificalibus indumentis, quod videlicet hactenus in sancta Romana Ecclesia conservatur, hereditarium reliquit (Lib. II, § I).

ANTIPHONARIUM CENTONIZANS, CANTORUM CONSTITUIT SCHOLAM.

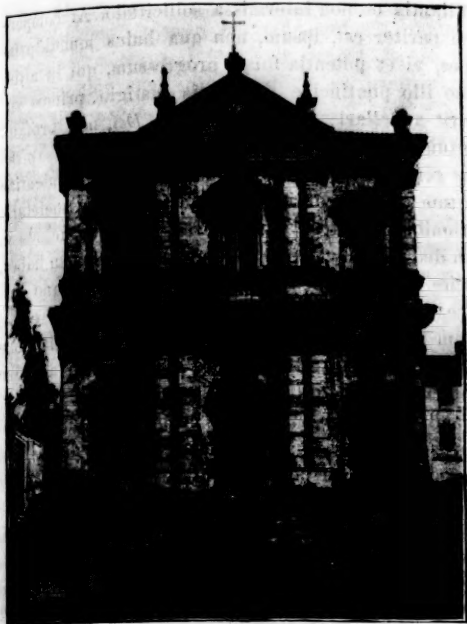
More sapientissimi Salomonis, propter musicae compunctionem dulcedinis, antiphonarium centonem cantorum studiosissimus nimis utiliter compilavit; scholam quoque cantorum, quæ hactenus eisdem institutionibus in sancta Romana ecclesia modulatur, constituit; eique cum nonnullis praediis duo habitacula, scilicet alterum sub gradibus basilicæ S. Petri Apostoli (2), alterum vero sub Lateranensis patriarchii domibus fabricavit (3); ubi usque hodie lectus eius, in quo recubans modulabatur, et flagellum ipsius, quo pueris minabatur, veneratione congrua cum autentico (*sic*) Antiphonario reservatur (4); quæ videlicet loca per praecepti seriem sub interpositione anathematis ob ministerii quotidiani utrobique gratiam subdivisit. Huius modulationis dulcedinem inter alias Europæ gen-

(1) Has ad Mauritium Imperatorem Gregorius miserat «adiutrans, et multa prece deposcens, ne unquam assensum populus praeberet, ut se huius honoris gloria sublimaret».

(2) In loco ubi deinde fuit ecclesia S. Gregorii de cortina, sive de area, sive in platea, prouti in apposito articulo inferius declaramus.

(3) Num ecclesia S. Gregorii in martio? Cfr. pariter inferius.

(4) Sed nostris diebus reliquiae hae deperditae sunt.

Urbani templi S. Gregorii ad clivum Scauri
prospectus exterior.

DE URBANIS TEMPLIS

GREGORIO MAGNO PONTIFICI DICATIS.

HOMINI, qui famam sanctitatis perpenderit Gregorii PP. I, unde, ipso vita functo, «monachorum speculi, Urbis patris, orbis deliciarum» laudem meruit, cognomine Magni fuit appellatus, et inter caelites ex populi vocibus relatus, haud mirum videbitur, loca ob memoriam eius insignia, in templa conversa fuisse et fidelium cultu honestata. De his igitur Urbanis templis notitiam heic afferre propositum fuit; notitiam dico, quum spatii angustiae prohibeant ne eorumdem historiam nominatim congeramus.

Sed de Gregorianis Urbanis templis sermonem habentibus in duas partes argumentum facile se praebet dividendum, quorum altera templa respiciat, quae ad nostra usque tempora minime pervenerint, altera quae adhuc celeberrimi viri gesta et nomen Romanis nobis universique orbis peregrinis et advenis longe lateque recinant. Ad primam itaque quod attinet, templum revocabimus S. Gregorii vulgo «Armeniorum» appellatum, quum ad vicum et regionem Armeniorum exstaret in colle Vaticano. S. Gregorius «de cortina» etiam dictum est, quod prope cortinam S. Petri conditum, id est parvam illam plateam ad rectanguli formam deductam, quae usque ad saec. XIV ante Vaticanam basilicam exstabat. Cognomen etiam ei fuit «de area» sive «in platea»; situm in extrema cortina, ante gradus basilicae, facile in ipso recognosci locus potuit a Ioanne diacono descriptus, ubi Gregorius scholam cantorum posuit. Ceterum ex libro etiam Pontificali (an. DXC-DCIV) memoratur heic «xenodochium pro schola cantorum», ubi domicilium haberent non solum basilicae cantores, sed etiam ii qui ut cibum pauperibus distribuerent, ad

S. Petri congregantibus, deputati erant. Heic igitur servabatur et colebatur Gregorii lectus et ferula, quacum pontifex pueris, musicae scholae incuriosis, minabatur (1).

Haud longe, sed a memorato templo prorsus distinctum aliud erat, iuxta Vaticanarum aedium porticum ad septem triones spectantem, «de palatio» nuncupatum, ob id praesertim insigne, quod in eius vestibulo Benedictus PP. IV sepultus fuit. Solo aequatum est Pio IV Pontifice; quam autem memoriam Gregorii vitae recoleret prorsus latet.

Non idem vero sentio, — quamquam apud nullum scriptorem id commemoratum ante inveni, — de sacello Gregoriano in campo Lateranensi erecto, cui cognomen «in martio», fortasse ex ara aliqua Martis, ibi, aut prope exstante; quum sacellum hoc in memoriam redigat locum ubi scholam alteram cantorum Gregorius excitavit. Utrum opinio haec mea valida nec ne sit viderint consules; mihi enuntiasse sufficiat.

Restat ut mentio fiat de aedicula S. Gregorii «de gradellis», quam scimus fuisse non longe a Ciren Maximo, ita ut Armellini deduxerit nomen a circi gradibus sumptum, super quibus forsitan erecta erat. Loniguis eam parum distantem ab amphitheatro Flavio (vulgo *Colossaeum*) ponit; quare Armellini ipse putavit in principio viae fuisse, quae ad templum «S. Gregorii in monte Caelio» sive «ad clivum Scauri» ducit (2).

Quod quidem templum, maximum quod Gregorio dicatum fuerit, ab ipso Pontifice erectum est in honorem S. Andreae apostoli, quum aedes suas Anicias in monasterium convertit, quo in solitudinem se abdidit, usque dum ecclesiastici honores eum inde eduxerint. Aliquot annos post Gregorii mortem monasterium derelictum est; sed Gregorius PP. II monachis restituit novam condens ecclesiam, quam Magno praedecessori suo dicavit. Sed novae hae aedes recentiore formam sumpsere an. MDLXXXIII, quum Scipio Card. Burghesius novam eamque ditissimam frontem, duplicemque porticum erexit, opera Io. Bapt. Soria architecti. Quo in porticu nonnullas Gregorii historias depingendas commisit Nicolao dalle Pomarancie, artifice illis temporibus clarissimo, collocandaque curavit sepulcra veterum aedium nonnulla. Templi vero inte-

(1) Cfr. superius

(2) Cfr. ARMELLINI, *Le chiese di Roma dalle loro origini sino al secolo XVI* (Romae, 1887), pag. 290.

rior pars an. MDCCXXV rursus a monachis aedificari coepta est iuxta formam lineis descriptam a fratre Iosepho Serradini ex ordine Camaldulensi, cui templi custodia commissa est; Francisco tamen Ferrari aedificium perficiente, quem ad modum ipsi, lectores, in hac *Vocis Urbis* pagina effectum videtis. Iuxta templum tria sacella exstant, a celeberrimo illo Cardinali Baronio, tunc temporis ecel. S. Gregorii «abbate commendatario», renovata; quorum alterum S. Silviae est dicatum, Guidonis Reni picturis insigne, alterum S. Andreae apostolo, ipsius pictoris, et Pomarancii supra memorati, et clarissimi Dominici Zampieri, vulgo *il Domenichino*, decorum; tertium denique S. Barbarae consecratum, et picturis Antonii Viviani Urbinate illustratum, qui facta nonnulla S. Gregorii in parietibus effinxit, inter quae convivium duodecim pauperum, cui decimus tertius angelus accessit, quum inibi tabula ex marmore asservetur super qua traditio fert Gregorium egentibus cibum comparare solitum (1).

Sed etiam domum ubi apud Romanum populum ex fama acceptum est Gregorium a Silvia partum, sacram fecerunt, nomine sancti Gregorii «de ponte», quum ad pontem Fabricium sit, iuxta Tiberinam insulam. Paroecia quondam, congregationi tradita «Operariorum a Divina Pietate» ineunte saec. XVIII ex imis fundamentis iterum est excitata.

Ut rivos claudam, animadvertam denique augustum nunc templum S. Mariae «de Vallicella», in regione *Parione*, fuisse quondam Gregorio quoque sacrum; atque ideo quum S. Philippus Nerius, cui Gregorius PP. XIII tradidit, late amplificans illud iterum construxit, et «Ecclesiae Novae» vulgo nomen sumpsit, non tamen Magni Pontificis memoriam disperdidit, quae clarior, sollemnibus inibi indictis, his diebus insonabit.

I. F.

(1) Hanc etiam tabulam satis probabilem in hoc fasciculo praebemus.

Urbani templi S. Gregorii ad clivum Scauri prospectus interior.

lumbae super scribentis Gregorii caput depingitur (1), et quod expositionum illius pars maxima, quae utique ab invidis exusta recollitur, non habetur (*Lib. IV, § LXIX, LXX*).

GREGORII FORMA ET HABITUS.

In absidicula (2) post fratrem Cellarium Gregorius eiusdem artificis (3) magisterio in rota gypsea pictus ostenditur, statura iusta et bene formata, facie de paternae faciei longitudine (4), et materna rotunditate ita medie temperata, ut cum rotunditate quadam decentissime videatur esse deducta, barba paterno more subfulva et modica, ita calvaster, ut in medio fronte gemellos cincinnos rarusculos habeat, et dextrorum reflexos: corona rotunda et spaciosa, capillo subnigro et decenter intorto, sub auriculae medium propendente, fronte speciosa, elatis et longis et exilibus superciliis; oculis pupilla fulvia, non quidem magnis, sed patulis, subocu-

Praeterea planeta super dalmaticam castanea, evangelium in sinistra, modus crucis in dextra; pallio mediocri a dextro videlicet humero sub pectore super stomachum circulatim deducto, deinde sursum per sinistrum humerum post tergum deposito, cuius pars altera super eundem humerum veniens propria rectitudine, non per medium corporis, sed ex latere pendet; circa verticem vero tabulae similitudinem quod viventis insigne est (1) praeferens, non coronam. Ex quo manifestissime declaratur quia Gregorius dum adhuc viveret, suam similitudinem depingi salubriter voluit, in qua posset a suis monachis non pro elationis gloria, sed pro cognitae districtioris cautela frequentius intueri. Ubi huiusmodi distichon ipse dictavit:

*Christe potens domine nostri largitor honoris,
Indultum officium solita pietate gubernas.*

(*Lib. IV, § LXXXIV*).

Angelus mensae assidens a S. Gregorio egenis paratae.

(Ex murali pictura ANTONI VIVIANI).

laribus plenis, naso a radice vergentium supercilliorum subtiliter directo, circa medium latiore, deinde paulum recurvo, et in extremo patulis naribus praeminente, ore rubeo, crassis et subdividuis labiis, genis compositis, mento a confinio maxillarum decibiliter prominente, colore aequilino et livido, nondum, sicut ei postea contigit, cardiaco, vultu mitis, manibus pulchris, teretibus digitis et habilibus ad scribendum.

(1) Traditio columbae, non aliter ac de Traiani animae liberatione, a vivacibus Gregorianis narrationibus apud Saxones repetenda est. En quo modo et diverso eam narrat monachus quidam e Nortumbria, ineunte saec. VIII: "Super hunc virum Dei vidisse quidam dicitur de suis satis ei familiaribus albam sedisse columbam, cum in praedictum Ezechielem fecit omelias. Cui scilicet videnti valde pro illo iratus accessu praecipit, ne scilicet, aperto celesti signo, claritatis famae extolli foris videretur humana." (Cfr. GIESER, *La colombe et san Gregorio Magno in Rassegna Gregoriana*, an. II, n. 34).

(2) In aedibus ipsius Gregorii ad olivum Soauri, quas ille in monasterium convertit, templum adiciens S. Andreae, nunc ipsius Gregorii Magni titulo decoratum (Cfr. inferius). Imago vero haec perit; quamquam nostris diebus iuxta Ioannis peculiaria indicationes, quae haec leguntur, cl. vir E. Wiescher Becchi reproducere in tabula tentavit (Cfr. *Rassegna Gregoriana*, an. II, n. 6).

(3) Nomen huius artificis frustra desideratur.

(4) Gordiani, Gregorii patris, faciem Ioannes "deductam," dicit (*Lib. I, § LXXXIII*).

DE GREGORIANO QUI DICITUR CANTU.

UT Sacrorum ritus et formae, utque omnia pariter, quibus Ecclesia gaudet et ornatur, ita sacri quoque concentus vitam eandem vivunt quam Ecclesia vivit.

Est huiusmodi rerum Roma centrum, est et umbilicus, unde simul et ritus species et cantus modi ad universum orbem documenta prodidere. Sacrorum autem concentuum Gregorius Pontifex Magnus pater est consalutatus, cuius etsi gloriam delere quodammodo viri docti saeculo XVII contenderint, vindicatam eam tamen in re nostra recens aetas vidit tutissime. Neque alias profecto esse poterat, postquam haud interrupta unquam traditio saeculorum eum concordi voce tenuit horum concentuum auctorem et doctorem primum, eosque suo nomine decoravit. Neque tamen ad rem confirmandam necesse est nobis Pontificem eum esse asserere, qui omnes tum *Sacramentarii* tum

(1) Nimbus scil. quadratus.

Antiphonarii partes ipse ediderit. Quae nemo sanae mentis profecto adfirmavit.

Traditio unum id tantum docet, monumenta patrum, quae de re exsistebant, ipsum collegisse, selegisse, auxisse, emendasse, eiusque opera esse factum, ut sacrorum concentuum quasi codex et regula conderetur in posteras aetates aeternum. Quae satis sunt plane et ad eius gloriam tutandam, et ad traditionem defendendam, quae tantam de illo laudem protulerat. Veruntamen animadvertere est, vetustis modis ab eo collectis eandem nobis venerationem praebendam esse, quam tanto nomini hodie tribuimus. Quinimo modos a traditione servatos, etsi Pontifex haud condiderit ipse, ex eius tamen asseclis quisquam effinxit ita, ut mererentur omnino ad suam puritatem reduci. Huiusmodi instaurationis labor opportunissime iam atque sapienter aetate Pii V Summi Pontificis expletus est, cum ipse Missale Romanum ad «pristinum Sanctorum Patrum ritum et normam» revocavit pariterque Breviarium. Modo, post operam in rem a Leone XIII Pontifice exantlatam, Pius PP. X incoeptum explevit opus a saeculis inchoatum. Illud itaque haud brevis Gregorii aetas omnino paravit, sed pristina saecula instituerant, ac perfectura posteriora tempora erant. Tum praecursores, tum haeredes Gregorii non defuerunt; neque fons concentuum, quam ille veluti constituta fovea per rivulos deduxit, eius post laborem arescere cito est visa.

Quae immo modis illiusmodi tantum conciliant honorem antiquitatis, veneranda praesertim iura sunt. Nam ex vetustissima origine eas Gregorius deduxit radices, quae immarcescibilem vitam illi paraverunt in aevum. Ita enim atque passim documenta, et mores Ecclesiae traditione vivunt et moventur, et renovantur: traditio nova est simul et vetus; renovatur saepe, semper vero in oculis omnium venerandos pios usus et mores facit.

Ante Gregorii leges profecto certos canendi modos ecclesiastici viri adhibebant, neque orandi deerant formulae, neque ad Sacra faciendi ritus. Neque longe alias plane quam hodie servatur, ante Sacrum Missae litandum, ante Agni incruentam oblationem, vocis et sonitus et psalmorum oblatio erat, atque cor suum fideles una mente et spiritu Domino Deo offerebant, noctisque et diei ita varias horas et tempora coram Ipso consacrabant precibus diuturnis. Militum spatia excubantium desumpta pariter fuerant ad laudes divinas partiundas, atque antiphonarium Ecclesiae primum ipsum psalterium fuit. Quare non absurda videtur suspicio doctorum, qui putent una cum ipsis psalmis modus eorum et Synagogae concentus in Christianos mores fortasse invectos.

En itaque cantibus, quos Gregorius Pontifex collegit, quam antiquissima forte origo sit repetenda, en quanta laude cumulanda Gregorii opera appareat, qui tantum antiquitatis thesaurum nobis servavit; en denique quam libenter et grate sit suscipiendus viventis Pontificis incoeptus, qui gloriam traditionis huius sanctissimae in suum ius restituere tam solliciti opera contendit.

eius doctrinas aeternum cecidisse; brevi eo deventuram, ut cogatur aut scientiae atque humanitatis Deum reicientis placita excipere, aut ab hominum consortio demigrare. Inter haec tamen facere non possumus quin cum ipso Gregorio in mentem omnium, sive procerum sive inferiorum, revocemus, quanta cogat necessitas ad Ecclesiam confugere, per quam detur et sempiternae salutis, et paci atque ipsi terrestris huius vitae prosperitati consulere.

Quamobrem, ut sancti Pontificis utamur verbis, *mentis gressus in eius petrae soliditate, sicut coepistis, dirigite, in qua Redemptorem nostrum per totum mundum fundasse nostis Ecclesiam, quatenus recta sinceri cordis vestigia in devio itinere non offendant* (1). Sola Ecclesiae caritas et cum ipsa coniunctio divisa unit, confusa ordinat, inaequalia sociat, imperfecta consummat (2). Retinendum firmiter, neminem recte posse terrena regere, nisi noverit divina tractare, pacemque reipublicae ex universalis Ecclesiae pace pendere (3). Hinc summa necessitas perfectae concordiae inter ecclesiasticam et civilem potestatem, quam utramque Dei providentia voluit mutuâ sese ope iuvare. Ad hoc enim potestas... super omnes homines caelitus data est, ut qui bona appetunt adiuvantur, ut caelorum via largius pateat, ut terrestre regnum caelestis regno famuletur (4).

Ex hisce principiis invicta illa Gregorii fortitudo manabat, quam, opitulante Deo, imitari curabimus, Nobis proponentes modis omnibus, sarta tectaue iura et privilegia tueri, quorum Pontificatus romanus custos ac vindex est, coram Deo et coram hominibus. Quare idem Gregorius ad patriarchas Alexandriae atque Antiochiae, quum de iuribus agatur Ecclesiae universae, etiam moriendo, scribit, *debemus ostendere, quia in damno generalitatis nostrum specialiter aliquid non amamus* (5). Ad Mauricium autem Augustum: *Qui contra omnipotentem Dominum per inanis gloriae tumorem atque contra statuta Patrum suam cervicem erigit, in omnipotenti Domino confido, quia meam sibi nec cum gladiis flectit* (6). Atque ad Sabinianum diaconum: *Ante paratior sum mori, quam beati Petri apostoli Ecclesiam meis diebus degenerare. Mores autem meos bene cognitos habes, quia diu porto; sed si semel deliberavero non portare, contra omnia pericula laetus vado* (7).

Eiusmodi edebat Gregorius pontifex potissima monita, erantque dicto audientes ii quibus ea nuntiabantur. Ita, dociles aures praebentibus quum principibus tum populis, mundus verae salutis repetebat iter, et ad humanitatem grassabatur eo nobiliorem ac fecundior, quo firmiter innixam fundamentis ad rectum usum rationis et ad morum disciplinam, vim hauriens omnem a divinitus revelata doctrina et ab evangelii praeceptis.

Sed eo tempore populi, etsi rudes, inculti atque omnis humanitatis expertes, erant vitae appetentes; hac autem donari a nemine poterant nisi a Christo per Ecclesiam: *Ego veni ut vitam habeant et abundantius habeant* (8). Habuerunt quidem vitam, eamque affluentem. Nam, quum ab Ecclesia non alia possit nisi supernaturalis vita procedere, haec vitales etiam naturalis ordinis vires in se includit ipsa fovetque. Si radix sancta, et rami, sic Paulus ethicae genti;... tu autem cum oleaster esses, insertus es in illis et socius radicis et pinguedinis olivae factus es (9).

At nostra aetas, etsi tanta christianae humanitatis luce fruatur, ut nulla ratione possit cum aevo Gregoriano comparari, videtur tamen eam vitam fastidire, a qua praecipue, saepe unice, quasi a fonte, tot nedium praeterita, sed etiam praesentia bona sunt repetenda. Nec modo, ut quondam subortis erroribus ac dissidiis, se ipsa detruncat quasi ramum inutilem, sed vel imam arboris radicem petit, id est Ecclesiam, conaturque vitalem exsiccare succum, quo certius illa corrumpat nullum in posterum emissura germen.

Hodiernus hic error idemque maximus, unde ceteri fluunt, causa est cur tantam aeternae hominum salutis laetiam ac tam multa religionis detrimenta doleamus, plura etiam, nisi medica adhibeatur manus,

impudentia extimescentes. Negant enim quidquam esse supra naturam; esse Deum rerum conditorem, cuius providentia cuncta regantur; fieri posse miracula: quibus de medio sublati necesse est christianae religionis fundamenta convelli. Impetuntur ipsa argumenta, quibus Deum esse demonstratur, atque incredibili temeritate, contra prima rationis iudicia, repudiatur invicta illa argumentandi vis, qua ex effectibus causa colligitur, id est Deus eiusque attributa, nullis circumscripta limitibus *Invisibilia enim ipsius a creatura mundi, per ea quae facta sunt, intellecta conspiciuntur; sempiterna quoque eius virtus, et divinitas* (1). Facilis inde aditus patet ad alia errorum portenta, rectae rationi repugnantia aequae ac bonis moribus pernicioosa.

Enimvero gratuita supernaturalis principii negatio, quae propria est falsi nominis scientiae (2), fit postulatam critices historicae pariter falsae. Quae ordinem rerum supra naturam ratione quavis attingunt, sive quod illum constituent, sive quod cum illo coniuncta, sive quod ipsum praesumant, sive denique quod nisi per ipsum explicari multa non queant, ea omnia, nulla investigatione instituta, historiae paginis eraduntur. Eiusmodi sunt Iesu Christi divinitas, mortalis ab eodem assumpta caro Sancti Spiritus operâ, sua Ipse virtute a mortuis excitatus, omnia denique fidei nostrae cetera capita. Qua falsa semel inita via, nulla iam lege critica scientia cohibetur, suoque Marte quidquid non arridet aut rei suae demonstrandae adversari putatur, id omne sacris libris adimitur. Sublato enim supernaturali ordine, longe alio fundamento extrui necesse est historiam de Ecclesiae originibus, ideoque suo lubitu novarum rerum molitores monumenta versant, ea non ad sensum auctorum, sed ad suam ipsorum voluntatem trahentes.

Magno istorum doctrinae apparatu et argumentorum speciosa vi multi sic decipiuntur, ut, vel a fide desciscant, vel in ea valde infirmantur. Sunt etiam qui, sua in fide constantes, critices disciplinae, quasi demolenti, succedunt, quae quidem ipsa per se culpa vacat, legitimeque adhibita conducit ad investigandum felicissime. Neutri tamen animum advertunt ad ea quae perperam ponunt ac praesumunt, hoc est ad falsi nominis scientiam, a qua profecti, necessario ad falsa concludenda ducuntur. Falso nempe philosophiae principio corrumpi omnia necesse est. Hi autem errores satis refelli poterunt nunquam, nisi acie mutata, hoc est, deductis errantibus a suae critices praesidiis, ubi se munitos existimant, ad legitimum philosophiae campum, quo relicto, errores hausserunt.

Taedet interim ad subtili mente viros eosdemque solertes Pauli verba convertere, increpantis illos, qui a terrenis hisce ad ea quae oculorum aciem fugiunt non assurgerent: *Evanuerunt in cogitationibus suis et obscuratum est insipiens cor eorum; dicentes enim se esse sapientes, stulti facti sunt* (3). Stultus enim omnino dicendus quicumque vires mentis insumit ut fabricet in arena.

Nec minus dolendae ruinae quae moribus hominum vitaeque societatis civilis ex ea negatione proveniunt. Etenim, opinione sublata, praeter adspectabilem hanc rerum naturam esse divinum aliquid, nihil plane superest, quo excitatae cupiditates vel turpissimae coercerantur, quibus mancipati animi ad pessima quaeque rapiuntur. Itaque tradidit illos Deus in desideria cordis eorum, in immunditiam; ut contumeliis afficiant corpora sua in semetipsis (4). Ac vos quidem, Venerabiles Fratres, minime latet, quam undique perditorum morum exundet lues, cui continendae impar erit civilis potestas, nisi ad altioris, quem diximus, ordinis praesidia confugiat. Sed neque ad sanandos ceteros morbos humana quidquam valebit auctoritas, si memoria excidat aut negetur omnem potestatem a Deo esse. Tunc enim, unico freno, vi cuncta gerentur, quae vis neque adhibetur constanter nec in manu semper est; quo fit ut populus occulto quasi morbo laboret, omnia fastidiat, ius praedicet arbitrio suo agendi, seditiones conflet, reipublicae conversiones interdum turbulentissimas paret, divina omnia et humana iura permisceat. Amoto Deo, nulla civitatis

legibus, nulla vel necessariis institutis constat reverentia, iustitia contemnitur, ipsa opprimitur quae iuris est naturalis libertas; eo usque devenitur, ut domesticae societatis compages, civilis conjunctionis primum fundamentum atque firmissimum, dissolvatur. Quo fit ut, infensis hisce Christo temporibus, difficilior aptentur efficacia remedia, quae ad populos in officio continendos Ecclesiae suae ipse comparavit.

Non aliunde tamen quam in Christo salus: *Nec enim aliud nomen est sub caelo datum hominibus, in quo oporteat nos salvos fieri* (1). Ad Ipsum ergo redire necesse est, eius advolvi pedibus, ex ore illo divino verba vitae aeternae haurire; solus quippe potest instaurandae salutis indicare viam, solus vera docere, solus ad vitam revocare, qui de se dixit: *Ego sum via et veritas et vita* (2). Tentata denuo est mortalium gestio rerum seorsim a Christo; aedificari coepit reprobato angulari lapide, quod Petrus iis exprobat, qui Iesum cruci affixerant. Ecce autem rursus exstructa moles ruit aedificantium cervicibus infringens. Iesus interim superest, humanae societatis angularis lapis, iterum comprobata sententia, non esse nisi in ipso salutem: *Hic est lapis qui reprobatus est a vobis aedificantibus, qui factus est in caput anguli, et non est in alio aliquo salus* (3).

Ex his facile intelligetis, Venerabiles Fratres, quanta unumquemque nostrum urgeat necessitas, animi vi qua possumus maxima quibusque pollemus opibus, huiusmodi supernaturalem vitam in omni ordine humanae societatis excitandi, ab infimae sortis opifice, cui panis apponitur diuturno sudore comparatus, ad arbitros terrarum potentes. In primisque privata prece ac publica exoranda Dei misericordia, ut potenti auxilio suo adsit, qua voce olim tempestate iactati clamabant Apostoli: *Domine, salva nos, perimus* (4).

Quamquam nec ista satis, Gregorius enim vitio tribuit episcopo, quod, sacri amore secessus et orandi studio, in aciem non prodeat, pro Domini causa strenue dimicaturus, inquit: *Vacuum episcopi nomen tenet* (5). Ac iure quidem; lux enim est afferenda mentibus iugi praedicatione veritatis et valida refutatione pravarum opinionum per veram solidamque philosophiae ac theologiae scientiam et per auxilia omnia, quae ex genuino historicae investigationis incremento provenerunt. Oportet insuper omnibus apte inculcentur tradita a Christo morum documenta, ut discant sui imperium exercere, motus animi appetentes regere, tumentem superbiam deprimere, parere auctoritati, iustitiam colere, omnes caritate complecti, disparis in civili convietu fortunae acerbissimam christianae dilectione temperare, a terrenis bonis avocare mentem, quam Providentia dederit sortem ea esse contentos, suisque tuendis officiis benigniorem efficere, ad futuram vitam contendere spe sempiternae mercedis. Illud autem praecipue curandum, ut haec se insinuent animisque penitus insideant, quo vera et solida pietas altiores radices agat, sua quisque et hominis et christianae officia, non ore tenus, sed re, profiteatur et fiducia filii ad Ecclesiam confugiat ad eiusque ministros, quorum ministerio impetrent admisorum veniam, Sacramentorum gratia roborentur, vitam ad christianae legis praecepta componant.

Sacri muneris praecipuas has partes comitetur oportet Christi caritas, cuius instinctu nemo sit quem iacentem non erigamus, quem lugentem non consolemur, necessitas nulla cui non occurramus. Huiusmodi nos caritati totos devoteamus, huius res nostrae cedant omnes, huic proprie utilitates posthabeantur et commoda, ut omnibus omnia facti (6), salutem omnium quaeramus vel ipso vitae pretio, ad Christi exemplum ab Ecclesiae pastoribus id postulantis: *Bonus pastor animam suam dat pro ovibus suis* (7). Insignibus his documentis referta sunt quae Gregorius scripta reliquit, multiplici exemplo vitae admirandae multo expressa potentius.

Quia vero ista, quum e principiorum christianae revelationis natura, tum ex intimis nostri apostolatus proprietatibus necessario fluunt, iam videtis, Venerabiles Fratres, quanto in errore versentur qui existimant bene se de Ecclesia mereri ac frugiferam operam in aeternam hominum salutem conferre, si

(1) Registr. viii, 24 ad Sabinian. episcop. — (2) Ibid. v, 58 (58) ad Virgil. episcop. — (3) Ibid. v, 87 (80) ad Mauric. Aug. — (4) Ibid. iii, 61 (65) ad Mauric. Aug. — (5) Registr. v, 41 (45). — (6) Ibid. v, 87 (80). — (7) Ibid. v, 6 (iv, 47). — (8) IOANN. x, 10. — (9) Ad Rom. xi, 16, 17.

(1) Ad Rom. i, 20. — (2) Tim. vi, 20. — (3) Ad Rom. i, 21, 22. — (4) Ibid. i, 24.

(1) Act. iv, 12. — (2) IOANN. xiv, 6. — (3) Act. iv, 11, 12. — (4) MATTH. viii, 25. — (5) Registr. vi, 68 (80). Cfr. Regul. Past. i, 5. — (6) I Cor. ix, 22. — (7) IOANN. x, 11.

SANCTISSIMI DOMINI NOSTRI
PII
 DIVINA PROVIDENTIA
PAPAE X
 LITTERAE ENCYCLICAE

AD PATRIARCHAS PRIMATES ARCHIEPISCOPOS EPISCOPOS
 ALIOSQUE LOCORVM ORDINARIOS
 PACEM ET COMMVNIONEM
 CVM APOSTOLICA SEDE HABENTES

DE S. GREGORIO MAGNO

VENERABILIBVS FRATRIBVS
 PATRIARCHIS PRIMATIBVS ARCHIEPISCOPIBVS EPISCOPIBVS
 ALIOSQVE LOCORVM ORDINARIIS
 PACEM ET COMMVNIONEM
 CVM APOSTOLICA SEDE HABENTIBVS

PIVS PP. X
 VENERABILES FRATRES

SALVTEM ET APOSTOLICAM BENEDICTIONEM.

Iucunda sane accidit recordatio, Venerabiles Fratres, magni et incomparabilis viri (1), Gregorii Pontificis huius nominis primi, cuius, vertente anno millesimo tercentesimo ab eius obitu saecularia solemnia celebraturi sumus. Nec absque singulari Dei providentia, qui *in ritificat et vivificat... humiliat et subleat* (2), factum esse arbitramur, ut inter apostolici ministerii Nostri paene innumerabiles curas, inter tot animi anxietates ob plurima eaque gravissima, quae universae Ecclesiae per Nos regendae debemus, inter sollicitudines quae premimur, ut et vobis, Venerabiles Fratres, in apostolatus Nostri partem vocatis, et fidelibus omnibus curae Nostrae commissis quam optime satisfiat, vel a Nostri summi Pontificatus exordii, in sanctissimum hunc et illustrem Decorem, Ecclesiae decus atque ornamentum, oculorum aciem converteremus. Erigitur quippe animus ad magnam fiduciam in eius patrocinio penes Deum validissimo, et eorum, sive quae sublimi magisterio praecepit, sive quae sancte gessit, memoriâ recreatur. Quod si ipse et praeceptorum vi et fecunditate virtutum in Ecclesia Dei tam ampla; tam alta, tam firma vestigia signavit, ut iure ab aequalibus et a posteris Magni nomen sit consequutus, apteturque illi vel hodie, tot saeculorum intervallo, ipsius inscripta sepulcro laudatio: *innumeris semper vivit ubique bonis* (3), fieri profecto non potest, ut admiranda illius exempla sectantibus, divina opitulante gratia, non liceat, quantum humana sinit infirmitas, sua officia tueri.

Ea persequi vix opus est quae ex historiae monumentis nota sunt omnibus. Summa erat publicarum rerum perturbatio quo tempore supremum inivit pontificatum Gregorius; extincta prope vetus humanitas, romani ruentis imperii dominatus omnes barbaries invaserat. Italia vero, a Byzantinis imperatoribus derelicta, facta fere Langobardorum praeda fuerat, qui, suis nondum compositis rebus, huc illuc excurrerant, omnia ferro flammâque vastantes, luctu omnia caedibusque complentes. Haec ipsa Urbs, minis hostium exteriorum percussa, interior afflicta pestilentia, eluvionibus, fame, eo miseriae devenerat, ut iam procurandae incolumitatis, non modo civium sed confortae multitudinis se intus proripientis, ratio nulla suppetaret. Cornere namque erat sexus omnis et conditionis homines, episcopos, sacerdotes sacra vasa rapinis erepta portantes, religiosos viros, intemeratas Christi sponsas, fuga se, vel ab inimicorum gladiis, vel a perditorum hominum turpi violentia subducere.

Romae autem Ecclesiam ipse Gregorius appellat: *vetustam navim vehementerque confragatam... undique enim fluctus intrant, et quotidiana ac valida tempestate quassatae putridae naufragium tabulae sonant* (1). At quem Deus suscitaverat nauta manu pollebat, et clavo tractando praepositus, non modo inter aestuantes procellas ad portum appellere, sed navim a futuris tempestatibus praestare tutam valuit.

Ac mirum quidem quantum ipse perfecit spatio regiminis annorum vix supra tredecim. Exstitit enim christianae vitae instaurator universae, excitans pietatem fidelium, observantiam monachorum, cleri disciplinam, sacrorum antistitem pastorem sollicitudinem. *Prudentissimus paterfamilias Christi* (2), Ecclesiae patrimonia custodivit, adauxit, egenti populo, christianae societati et singulis ecclesiis, pro sua cuique necessitate, large copioseque suppeditans. Vere *Dei consul factus* (3), actuosae voluntatis fecunditatem ultra Urbis moenia porrexit, totamque in bonum consortii civilis impendit. Byzantinorum imperatorum iniustis postulationibus restitit fortiter; exarcharum et imperialium administratorum fregit audaciam, sordidamque avaritiam coercuit, publicis iustitiae socialis adsertor. Langobardorum ferociam mitigavit, minime veritus ad portas Urbis obviam ire Agilulfo, ut ipsum ab ea obsidione dimoveret, quod idem cum Attila Leo Magnus pontifex egerat; nec a precibus blandisque suasionibus, aut ab agendo sagaciter ante destitit, quam formidatam eam gentem tandem aliquando pacatam vidit, aequiore reipublicae forma constituta, eandemque catholicae fidei additam, operâ in primis pia reginae Theodolindae, in Christo filiae suae. Quare Gregorius iure sibi vindicat nomen servatoris et liberatoris Italiae, huius nempe terrae, quam ipse suaviter vocat *suam* (4). Pastoralibus eius nunquam intermissis curis, in Italia, in Africa errorum reliquiae exstinguuntur, Ecclesiae res ordinantur in Galliis, Visigoti in Hispaniis inchoatae conversionis incrementa suscipiunt, Britannorum inclyta gens, quae, *dum in mundi angulo posita in cultu lignorum ac lapidum perfida nunc usque remaneret* (5), et ipsa ad veracem Christi fidem accedit. Cuius tam pretiosae acquisitionis accepto nuntio Gregorius eo gaudio perfunditur, quo carissimi filii complexu pater, Iesu Servatori accepta referens omnia, *cuius amore, inquit ipse, in Britannia fratres quaerimus, quos ignorabamus; cuius munere, quos nescientes quaerebamus, invenimus* (6). Ea vero gens adeo se memorem Pontifici sancto probavit, ut ipsum usque appellaret: *magistrum nostrum, Apostolicum nostrum, Papam nostrum, Gregorium nostrum*, seque tamquam sigillum apostolatus eius existimavit. Denique tanta in ipso fuit operae vis, tanta salubritas, ut rerum ab eo gestarum memoria alte inderit in animis posterorum, media aetate potissimum, quae spiritum quodammodo ab eodem infusum ducebat, eius verbo quasi alimentum trahebat, eius ad exempla vitam moresque conformabat, succedente feliciter in orbe terrarum christianae societatis humanitate adversus romanam, quae, saeculorum emensa cursum, esse omnino desierat.

Haec mutatio dexterarum excelsi! Ac vere quidem affirmare licet, sic persuasum fuisse Gregorio, non aliam nisi Dei manum talia patrasse. His enim verbis de Britanniae conversione sanctissimum monachum Augustinum affatur, quae sane de ceteris omnibus in ministerio apostolico ab ipso gestis intelligi possunt. *Cuius opus hoc est, inquit, nisi eius qui ait: Pater meus usque nunc operatur et ego operor? (7) Qui ut mundum ostenderet, non sapientia hominum, sed sua se virtute convertere, praedicatores suos, quos in mundum misit, sine litteris elegit; hoc etiam modo faciens, quia in Anglorum gente fortia dignatus est per infirmos operari* (8). Equidem Nos minime latent, quae sancti Pontificis oculis, de se abiecte sentientis, omnino fugiebant, et rerum gerendarum peritia, et in coeptis ad exitum perducendis ingenium sagax, et in rebus disponendis mira prudentia, et sedula

vigilantia et non intermissa sollicitudo. At computum pariter est, ipsum, non qua huius mundi principes, vi et potentia fuisse progressum, qui in altissimo illo pontificiae dignitatis fastigio primus voluerit appellari: *Servus servorum Dei*, non profana tantum scientia aut *persuasibilibus humanae sapientiae verbis* (1) viam sibi munivisse, non prudentiae tantum civilis consiliis, non instaurandae societatis rationibus diuturno studio praeparatis ac deinde in rem deductis, non denique, quod admirationem habet, mente concepto sibi propositis vasto aliquo tramite, in apostolico ministerio sensim percurrendo; quum contra, ut notum est, in ea esset cogitatione defixus, qua putaret imminere mundi finem, adeoque modicum tempus reliquum esse ad grandia facienda. Gracili admodum et infirmo corpore, diuturnis afflictatus morbis, ad extremum saepe vitae discrimen, incredibili tamen pollebat animi vi, cui nova semper alimenta suppeditabat vivida fides in Christi verbo certissimo in eiusque divinis promissis. Maximam quoque fiduciam collocabat in collata divinitus Ecclesiae vi, qua ipse rite posset suo in terris fungi ministerio.

Quare hoc illi propositum in omni vita fuit, quale singula dicta eius factaque comprobant, ut eandem fidem ac fiduciam et in se ipse fovaret et in aliis vehementer excitaret, dumque supremis sibi dies adveniret, quantum hic et nunc liceret, optima quaeque sectaretur.

Inde sancti viri firma voluntas in communem salutem derivandi uberrimam illam caelestium donorum copiam, qua Deus Ecclesiam ditavit, eiusmodi sunt et revelatae doctrinae certissima veritas, et eiusdem, qua patet orbis, efficax praedicatio, et sacramenta quae vim habent sive infundendi sive augendi animae vitam, ac denique, superni praesidii ausper, gratia precum in Christi nomine.

Harum rerum recordatio, Venerabiles Fratres, mire Nos recreat. Qui si ex hoc Vaticanorum vertice moenium circumspicimus, eodem quo Gregorius, ac maiore fortasse metu vacare non possumus; tot undique coactae tempestates incumbunt, tot premunt hostium instructae phalanges; adeoque sumus humano quovis praesidio destituti, ut nec illas propulsandi, nec horum impetum sustinendi ratio suppetat. Verum reputantes Nostri ubi sistant pedes, quo loco sit pontificia haec Sedes constituta, in arce Ecclesiae sanctae tutos Nos esse sentimus. *Quis enim nesciat, ita Gregorius ad Eulogium patriarcham Alexandrinum, sanctam Ecclesiam in Apostolorum principis soliditate firmatam, qui firmitatem mentis traxit in nomine, ut Petrus a petra vocaretur?* (2) Divina Ecclesiae vis nullo temporis decursu excidit, neque Christi promissa expectationem fefellerunt; ea sic perseverant, quemadmodum Gregorii animum erexere; quin etiam ex tot saeculorum comprobatione, ex tanta rerum vicissitudine multo Nobis validius roborantur.

Regna, imperia dilapsa; sui famâ nominis et humanitatis laude florentissimae gentes occiderunt; saepe, quasi senio confectae, ipsae se nationes diremerunt. At Ecclesia, suapte natura non deficiens, nexu nunquam dissolvendo cum caelesti Sponso coniuncta, heic non caduco flore viget iuventutis, eodem instructa robore quo prodiit et transosso Christi corde in cruce iam mortui. Potentes in terris adversus eam sese extulerunt. Evanescere hi, sed illa superfuit. Philosophandi vias pene infinita varietate excogitarunt magistri de se gloriose praedicantes, quasi Ecclesiae doctrinam tandem aliquando expugnassent, fidei capita refellissent, eius magisterium omne absurdum demonstrassent. Eas tamen historia, singulas oblitteratas recenset funditusque deletas; quum interea lux veritatis ex arce Petri eodem fulgore coruscet, quem Iesus ortu suo excitavit alitque divina sententia: *caelum et terra transibunt, verba autem mea non praeteribunt* (3).

Hac Nos fide alti, hac petra solidati, dum sacri principatus munia omnia gravissima, simulque manentem divinitus vigorem animo sensuque percipimus, tranquilli expectamus quoad voces conticescant tot obstrepentium, actum esse de catholica Ecclesia.

(1) *Martyrol. Rom.* 3 sept. — (2) *1 Regum* II, 6, 7. — (3) *Apud IOANN. DIAC., Vita Greg.* IV, 68.

(1) *Registrum* I, 4 ad IOANN. episcop. Constantinop. — (2) IOANN. DIAC., *Vita Greg.*, II, 51. — (3) *Inscr. sepulcr.* — (4) *Registr.* V, 36 (40) ad Mauricium Aug. — (5) *Ibid.* VIII, 39 (30) ad Eulog. episcop. Alexandr. — (6) *Ibid.* XI, 36 (28) ad Augustin. Anglorum episcop. — (7) IOANN. V, 17. — (8) *Registr.* XI, 36 (28).

(1) *1 Cor.* II, 4. — (2) *Registr.* VII, 37 (40). — (3) *MATT.* XXIV, 35.

Dum vero confidimus, deprecatore pontifice sancto Gregorio, Deum supplicibus his votis benignas aures admoturum, caelestium donorum auspiciem ac paternae Nostrae benevolentiae testem, Apostolicam Benedictionem vobis omnibus, Venerabiles Fratres, clero ac populo vestro peramanter impertimus.

Datum Romae apud S. Petrum 14 Idus Martias an. MDCCCIV, die festo S. Gregorii I Papae et Ecclesiae Doctoris, pontificatus Nostri anno primo.

PVS PP. X

PASCHALIA.

PASCHATIS festum commune fert aliquid et cum hominibus, cum caelo, cum solo, cum aëre, cum campis, ipsis denique cum animalibus et divisum et divisibile, sit venia voci, iucundum. Resurgente Domino cuncta resurgunt, et vel hic

Regis ad exemplum totus componitur orbis.

Alleluia igitur Regi saeculorum! Alleluia! dum omnia decantant, quia hyems abiit, imber abiit et recessit...

At si medio in quadragesimali squalore et luctu gentes nostrae, praesertim pueri, quibus, potiusquam viris et senibus omnis festorum iucunditas comparatur, si medio, inquam, in quadragesimali squalore et luctu modum invenere, quo non modo passim sublevarentur, sed vel exsultarent, considerate vos quid invenerint ut gestirent gaudiis profusis et effusis adveniente die, qui laetitiae, qui iucunditatibus omnibus refertur, effertur a solo ad solem, a privata quavis domo ad publicum quodlibet aedificium, a foro ad templum, ab urbe ad vias, a silva ad agros! Et... et decem circiter diebus integris scholae, tormentum ingens, muribus et araneis inhabitandae relinquuntur; superciliosus nunc, plagosus olim, magister abest; et cum eo libri omnes, et cum libris latina illa interpretatio cane peior quotidie latrans, et cum latina interpretatione abominabiles illi scriptores, iracundo filiis hominum Iove nati, Tullius, Livius, Vergilius, Caesar, Ovidius, et sexcenti huiusmodi ad nostros usque dies, quibus, ne quid mali deesset, latinum accessit quoque Commentarium pessimum, quod *Vox Urbis* appellatur... Atqui, saltem dies integros decem, hi conticescent! Et quid putas esse, quum tanta solemnium dierum horum pars pueris praesertim producenda tribuatur? Advocantur ad ritus, ad caeremonias acciuntur, libenter adeunt, immo accurrunt, secum ferentes clamosum, et vivax, et iucundum illud amabilissimae aetatis. Non ego hic de urbibus ago, et de principibus praesertim, in quibus puerilis illa laetitia, sicuti mores prisci, inversa est, et quoddam subditur a puerili habitu et gratia repugnans, solemne, inquam, et moestum; atqui nihil magis exosum quam puer senescens, sicuti nihil magis ridiculum quam senex iuvenescens! Loquor de iis, quae adhuc in vicis, in pagis, in minoribus oppidis et minimis adhuc habentur, ubi nondum omnia pristina obsoleverunt, non omnia optima contabuerunt.

Atque in locis huiusmodi iam a Dominica Palmarum gravia et grandia, et plurima sua munera solemnissimorum rituum incipiunt pueri obire. Vae olivis, quae non longe a vico, ab oppido sint! Innocentium nocentissima turba praedonum, capto tempore, quo dominus, quo custos abfuerit, irruet, auferet praecipuos, et

super alios pulchre virentes ramos. Quanta autem gloria in pompa palmarum; quae superbia, in procedendo, in quassando, in ostendendo oleam quisque suam!

At lugubres dies in templa inciderunt! Squallent altaria nudata mantilibus, candelabris super mensa subversis; campanariae turres conticuerunt, abeneae voces obmutescunt, neque designantur horae, neque vespere, neque meridies. Hoc grande pueris officium creditur. Armati, ornatique crepitaculis vias circumeunt, templo pro tintinnabulis inserviunt, fragore vehementissimo, horas, sacra officia, auroram, meridiem, vespere indicant. Mirabile dictu! Nunquam tanto nec usquam defuerunt officio! Immo tam vehementer in illud conantur, ut piaefeminae filii nepotibusque circumstrepentibus suaserint insigne aliquid patrandum, scilicet, illum crepitaculorum fragorem medicinam optimam esse, qua serpentes omnes, quotquot latere possent, illo strepitu suffocarentur, aeternum agris exterminarentur! Et interdum abeunt exterminaturi dracones quotidie, interdum et noctu, donec crepitacula vigeant.

At postquam praeteriere dies, ecce Sabbatho Sancto sacer ignis accenditur: adventant pueri ligna ferentes, quadragesimarum simulacra chartacea, et siccos olivarum ramos, qui domi anno integro servati sunt. Ubi benedictus fuerit ignis et eorum pars ardens carbonibus in thuribula distributa fuerit, certatim pueri omnes ventilabris, vasculis omnis generis, ferreis, cupriis in carbonem irruere ut capiant, ut auferant, domumque reportent. Clamores, et interdum ululatus, plures; nam turba densa frequens invicem premitur, nec raro fit ut abiens in adventantis pectus vel ora carbonem ardentem inferat, ut alius cadat inter arduos cineres et prunas. Quod vero nocentius in igne, non minus lepide, sed omnino absque detrimento fit, dum parato lacu aquae benedicuntur solemnissime. Quae ubi populi arbitrio et cupientium desiderio traditur, extemplo pueri, puellae, quin etiam matres et aviae lagunculis, phialis, cyathis vitreis, testaceis omnibus, quotquot ad manus habuerint, ad lacum accedere, haurire, attingere quo possint meliori modo; at in hauriendo, in tollendo saepe vitrum in testam incurrit, cyathus in lagonam, phiala in amphoram, in urceum percutiunt; rumpi omnia, aqua effundi saepe in caput, in humeros eorum, qui circa sunt; nam quisque vasculi sui incolumitati consulere credit, si prae ceteris altius attollat. At ubi sat vasorum effracta sint, ubi siccatus sit lacus, omnes maturare domum versus, dum campana aëra implent omnia sonitu laeto, resurgenti Christo alleluia persolventia, turba illa iucundissima domos repetunt. Ecquis stimulus? Parata mensa, cui adveniens benedicet sacerdos. Illic placetae azymae ad imitationem earum, quae praescriptae sunt Hebraeis ab Aegypto exeuntibus; illic ova solida, illic apposita isicia, et suilla quaeque a perna ad fartum; illic agnus occisus et medius cibus omnibus, lauro, myrtho, violis decoratus. Sunt qui apponant vina in lagonis; verumtamen hi rari. Et qui pueri circum haec omnia sunt, numquid continebunt rapidas ad haec levia furta manus gula puerili suadente? Praegustant interdum de bene compositis, coctisve laudaturi matres, si hae in latrocinantes exprobrantia verba coniecerint.

At nunc in rem incido, quae, si enucleata fuerit, fortasse legentium gulas titillabit, contra fasque compingam. Itaque... tacere praestat.

ANNALES.

Foedera de arbitris varia.

Bellici Iaponii eventus si praetereamus, quae maximi ponderis fata sunt recens expleta, ea, felici sane fortuna, Martis ausibus ex adverso opponenda apparere, quae ut tandem aliquando, laeta pacis lege compescant, ex animo ominamur omnes. Nam servandae pacis et tutandae foedera late multiplicantur, quae mox tum Batavi atque Dani inter sese, tum, idque gravissimum, Galli Anglique ferierunt. Statuunt foedera ut de litibus vel causis, quae forte inter eos populos, consurrexerint, delecti iudices hinc atque inde cognoscant et sententiam ferant. Nec cessant legati populorum vel principes similia alibi parare. Nam Graeci et Belgae recens, et ipsi pactionem icerunt de repellendis suo ex litore ad invicem scelestis viris patria perfugis; atque Wilhelmus Caesar, navem, ut assolet interdum, consensus quo Mediterraneum iter institueret, Iberorum regi non sine consilio occurrit, unaque cum eo de variis rebus iisque gravibus collocutus esse dicitur ad rem publicam Europae in pace servandam; cuius colloquii fructus, brevi, ni eventus fefellerint, apparebunt.

★

Iaponicum bellum.

De bello Iaponico incerti in dies nuncii pergunt et ad invicem contrarii, quum hinc ex Iaponica fonte, inde ex Russica prodierint: mendacia in bellis consuevit utrinque igitur vulgantur, quorum ex ingenti acervo si certa selegere volueris, haec apparebunt: Iaponios ter insuper, post primos illos nocturnos congressus incendere missilibus Arthurianam urbem tentasse; quae vero inde secuta fuerint detrimenta in incerto manent.

Praeterea Russicam classem, Vladivostockium cum reliquisset portum ut Iaponias peteret insulas, tum gravi procella iactatam esse, ut ad male relictum litus re infecta redierit, tum contra Iaponios ad eandem oram advenientes eam quoque urbem multis missilibus labe factasse.

Haec in mari gesta; in terra autem nil hactenus magnae memoriae facinus expletum: advelitationes sunt circa Ialu flumen iteratae equitatusque occursus fiunt. Utrinque autem ingentes copiae advehuntur ferreis inde tramitibus, hinc navibus et ratibus; terrestria denique praelia ad mensem differenda praenunciant, dummodo ne Kouropatkinus, novus ille Russorum dux, alias decreverit.

AENIGMATA

a FR. PALATA proposita.

I.

Vox eadem signo parvamque pigramque volucrem,
quae mellis cumulos depopulatur apum.
Vox eadem signo pigmentum muricis instar,
quod decus et vetulae dat iuvenile genae.

II.

Flumine perpetuo me sanguinis irrigat unda.
Insertur mihi rho? Servili munere fungor.

Ex sociis, qui utriusque aegnimatis interpretationem ad Commentarii moderatorem miserint intra duos menses, unus, sortitus, gratis accipiet I. B. FRANCESIA comœdiam latinis versibus scriptam, cui titulus: SATURIO.

Sponsor: IOANNES BAPTISTA CIAMPI, iurisperitus.

ROMAN — Ex officina Picta Phil. Cuggiani.

profana quadam prudentia, falsi nominis scientiae multa largiantur, vana spe ducti, posse ita facilius errantium sibi gratiam conciliare, re autem vera ipsi se perditionis periculo committentes. Sed veritas una est nec dividi potest; eadem aeterna perdurat, nullis obnoxia temporibus: *Iesus Christus heri, et hodie: ipse et in saecula* (1).

Illi etiam valde falluntur qui in collocandis publice beneficiis, praesertim popularium causam agentes, quae ad corporis victum cultumque pertinent ea maxime curant, animorum salutem et christianae professionis officia gravissima silentio praetererunt. Nec eos pudet interdum summa quaedam evangelii praecepta quasi velis obterege, veriti e forte minus audiantur aut prorsus deterantur. Alienum quidem a prudentia non erit, etiam in proponenda veritate, sensim procedere, ubi res agatur cum iis, qui a nostris institutis abhorrent a Deoque sunt omnino se iuncti. *Resecanda vulnera*, ita Gregorius, *leni prius manu palpanda sunt* (2). Verum haec ipsa industria speciem prudentiae carnis assumet, si ad agendi normam assurgat constantem atque communem; eoque magis quod per eam divina gratia parvi haberi videatur, quae non sacerdotio tantum conceditur eiusque ministerio, sed Christi fidelibus omnibus, ut ipsorum animos dicta nostra et facta percellant. Fuit autem eiusmodi prudentia ignota Gregorio, quum in praedicatione evangelii, tum in ceteris ab eo mire gestis ad proximos relevandos miseris. Is Apostolorum vestigia constanter est persequutus, quorum, cum primum peragendum terrarum orbem suscepissent unatiurum Christum, fuit ista vox: *Praedicamus Christum crucifixum, Iudaeis quidem scandalum, gentibus autem stultitiam* (3). Atqui si tempus ullum esset, quo humanae praesidia prudentiae maxime opportuna viderentur, illud profecto fuit, quum ad suscipiendam tam novam doctrinam, communibus cupiditatibus tam repugnantem, tam oppositam Graecorum et Romanorum florentissimae humanitati, nulla animorum praeparatio. Nihilominus id genus praeparationem Apostoli a se alienam duxerunt, quibus divinae veritatis comperta decreta: *Placuit Deo per stultitiam praedicationis salvos facere credentes* (4). Ea stultitia quomodo semper, sic adhuc *fis... qui contra sunt, id est nobis, Dei virtus est* (5). In scandalum etiam, uti antea, sic in posterum arma suppetent omnium potentissima; ut olim, sic deinceps nobis erit in eo signo victoria.

Haec tamen arma, Venerabiles Fratres, vim exerunt omnem nec erunt profutura quidquam, si tractentur ab illis, qui interiore vitam cum Christo non agant, qui non sint vera firmaque pietate instituti, qui Dei gloriae eiusque regni amplificandi studio non flagrant. Quae omnia Gregorius adeo esse necessaria putabat, ut maximam curam impenderet in episcopos et sacerdotes creandos, qui divini honoris hominumque verae salutis magno desiderio tenerentur. Idque sibi proposuit in libro, qui *Regula pastoralis* inscribitur, ubi, ad clerici salubrem institutionem et ad sacerdotum antistitem regimen normae traduntur, non illa modo temporibus sed etiam nostris aptissimae. Idem, prout eius enarrator vitae describit, *velut Argus quidam luminosissimus per totius mundi latitudinem suas pastoralis sollicitudinis oculos* (6) circumferbat, ut si quid in clero vitii aut negligentiae deprehenderet, in id statim animadverteret. Quin etiam vel ipsa periculi cogitatio, ne forte illuvies et corruptelae in mores clericorum irrepererent, trepido metu eum afficiebat. Si quid vero contra Ecclesiae disciplinam actum comperisset, ea re vehementer angebatur, nec ullo poterat pacto quiescere. Tunc cornes admonere, corrigere, canonicas poenas minitari violatoribus, has interdum ipsemet irrogare, indignos, nulla interiecta mora, nulla rerum hominumve habita ratione, ab officio identidem prohibere.

Multa praeterea monebat, quae his verbis in scriptis eius frequenter expressa leguntur: *Qua mente apud Deum intercessionis locum pro populo arripit, qui familiarem se eius gratiae esse per vitae meritum necesse?* (7) — *Si ergo in eius opere passiones rivunt,*

qua praesumptione percussum mederi properat, qui in facie vulnus portat? (1) — *Quinam poterunt in Christi fidelibus expectari fructus, si veritatis praecones quod verbis praedicant, moribus impugnant?* (2) — *Profecto diluere aliena delicta non valet is, quem propria devastant* (3).

Veri sacerdotis exemplar huiusmodi censet atque ita describit: *Qui cunctis carnis passionibus moriens iam spiritualiter vivit; qui prospera mundi postposuit; qui nulla adversa pertimescit, qui sola interna desiderat;... qui ad aliena cupiunda non ducitur, sed propria largitur; qui per pietatis viscera citius ad ignoscendum flectitur, sed nunquam plus quam deceat ignoscens, ab arce rectitudinis inclinatur; qui nulla illicita perpetratur, sed perpetrata ab aliis ut propria deplorat; qui ex affectu cordis alienae infirmitati compatitur; sique in bonis proximi sicut in suis profectionibus laetatur; qui ita se imitabilem caeteris in cunctis quae agit insinuat, ut inter eos non habeat quod saltem de transactis erubescat; qui sic studet vivere ut proximorum quoque corda arentia doctrinae valeat fluentis irrigare; qui orationis usu et experimento iam didicit, quod obtinere a Domino quae poposcerit possit* (4).

Quam serio igitur, Venerabiles Fratres, episcopo secum et coram Deo est reputandum, antequam novis levitis manus imponat! *Neque gratia alicuius, inquit Gregorius, neque supplicatione, aliquos ad sacros ordines audeat promovere nisi eum, quem vitae et actionis qualitas ad hoc dignum esse monstraverit* (5). Quanta eidem opus est maturitate consilii, antequam recens inunctis sacerdotibus apostolatus munia committat! Qui, nisi iusto fuerint experimento probati sub vigili custodia prudentiorum sacerdotum, nisi habeant unde plane constet de honeste acta vita, de prono in pietatem ingenio, de animo ad obediendum parato iis omnibus quae vel Ecclesiae consuetudo induxerit, vel diuturna experientia comprobavit, vel quas *Spiritus Sanctus posuit episcopos regere ecclesiam Dei* (6) ipsi praeceperint, sacerdotio fungentur, non in plebis christianae salutem, sed in perniciem. Nam et iurgia serent, et plus minus latentes ciebant rebelliones, triste sane spectaculum populo exhibentes quasi discrepantium in coetu nostro voluntatum, quum deploranda haec paucorum superbiae et contumaciae sint adscribenda. Procul, oh! procul ab omni officio sunt excitatores discordiarum; nec enim his apostolis eget Ecclesia, neque hi pro Christo cruci adfixo apostolatam gerunt, sed ipsi sibi apostoli sunt.

Adhuc ante oculos versari nostros imago Gregorii videtur, in Lateranensi pontificio Consilio coactorum undique antistitem corona septi, adstante clero Urbis universo. Quam secunda ex eius ore fuit adhortatio de officiis clericorum! Quanto ardoris aestu consumitur! Illius oratio, instar fulminis, praevo homines percellit; sunt eius verba quasi totidem flagella, quae exequuntur inertes; divini amoris flammam sunt, quibus vel ferventissimi animi suaviter corripuntur. Perlegite, Venerabiles Fratres, et clero vestro legendam, considerandam, in sacro potissimum annuo recessu, proponite admirabilem istam sancti pontificis homiliam (7).

Idem, non sine animi magna tristitia, haec inter cetera queritur: *Ecce, mundus sacerdotibus plenus est, sed tamen in messe Dei rarus valde invenitur operator; quia officium quidem sacerdotale suscepimus, sed opus officii non implemus* (8). Ac vere quidem, quantum hodie virium Ecclesia colligeret, si operatores tot numeraret, quot sacerdotes? Quam uberes fructus ex divina Ecclesiae vita hominibus provenirent, si eidem explicandae vacarent singuli? Huiusmodi in agendo alacritatem naviter excitavit Gregorius, dum vixit, suoque impulsu effecit ut posterioribus temporibus eadem vigeret. Quare, quae media intercessit, aetas, Gregoriana quasi nota distinguitur, quod ei pontifici accepta omnia fere essent referenda, sive regulae cleri regendi, sive caritatis et beneficentiae publice exercendae multiplex ratio, sive perfectioris sanctorum magisterium et vitae religiosae instituta, sive denique caeremoniarum et sacri ordinatio concentus.

Verum longe alia temporum ratio successit. Quod saepe diximus, in vita Ecclesiae immutatum est nihil. Ipsa enim haereditate acceptam a divino Institute eiusmodi vim possidet, quae aetatibus omnibus, quavis inter se dissimillimis, valeat, non animis tantum, quod sui muneris est, providere, sed plurimum etiam ad verae humanitatis incrementa conferre, quod quidem ex ipsa ministerii sui natura consequitur.

Nec sane fieri potest ut quae revelata divinitus Ecclesiae custodienda commissa sunt, eadem quidquid verum, bonum, pulchrum in terrestri rerum natura conspicitur, non maxime provehant, eoque efficacius, quo magis haec ad summum totius veritatis, bonitatis, pulchritudinis principium, Deum, referantur.

Magnus ex divina doctrina humanae scientiae proventus, sive quod per illam latior pateat campus novis rebus etiam naturalis ordinis expeditae cognoscendis, sive quod per eandem rectum investigationi sternatur iter, erroresque circa disciplinae rationem viamque eam adipiscendi amoveantur. Sic in porta emicans ignis e turri, dum nocturno itinere navigantibus multa pandit, quae tenebris involuta latent, simul de vitandis scopulis admonet, ad quos allisa navis naufragium pateretur.

Quae autem de moribus disciplinae sunt, quandoquidem Servator Dominus supremum nobis perfectionis exemplar divinam ipsam bonitatem proponat, Patrem suum (1), eccui non patet, quanta inde incrementa illis addantur, ut insculpta in omnium animis naturae lex altius et perfectius retineatur, adeoque tum singuli, tum domestica societas, tum denique hominum universa communitas prosperiore vita fruantur? Fuit ista profecto vis quae barbaros homines ferocitate ad humanitatem transtulit, mulieris proietam dignitatem vindicavit, servitutis iugum excussit, ordinem remissis cum aequitate vinculis quibus viriae civium conditiones invicem continentur, instauravit, iura restituit, veram animi libertatem promulgavit, domesticae ac publicae tranquillitati tuto prospexit.

Denique artes ad aeternum exemplar omnis pulchritudinis, Deum, assurgentes, unde species et formae singulae, quae sunt in rerum natura, dimanant, facilius a vulgari sensu recedunt, conceptamque animo rem, in quo artis vita consistit, exprimit multo potentius. Ac vix quidem dici potest quantum attulerit boni ratio adhibendarum artium in famulatum religionis, quo Numini offertur quidquid ipso dignius ubertate et copia, venustate atque elegantia formae praeseferant. Hinc artis origo sacrae, quo fundamento nixa est profana quaevis ars, et nititur adhuc. Rem nuperrime attigimus peculiari *Motu proprio* de romano cantu ad maiorem instituta revocando, ac de sacris concentibus. Atqui ceterae artes, pro sua quaeque materia, iisdem legibus continentur, ita ut, quae dicuntur de cantu, eadem et pingendi et sculpendi et extruendi artibus conveniant, quas humani ingenii nobilissimas faces Ecclesia semper excitavit et aluit. Hac specie sublimi universum hominum genus nutritum templorum erigit moles, ubi, in domo Dei, tamquam in propria sede, inter artium omnium splendidiissimam copiam, inter augustas ceremonias, inter suavissimos concentus, mentes ad caelestia revocantur.

Haec, uti diximus, beneficia potuit aetati suae ac posterioribus afferre Gregorius. Eadem, his quoque temporibus, qua fundamenti soliditate consistimus et quibus mediis instructi sumus, consequi licebit, si, quae adhuc bona Dei gratia supersunt, omni studio retineantur, quae vero instituta a recto tramite deflexerint instaurentur in Christo (2).

Placet Nostris hisce Litteris finem imponere iisdem verbis, quibus ipse Gregorius memorabilem illam in Lateranensi pontificio Consilio habitam orationem absolvit: *Haec, Fratres, vobiscum sollicite cogitate, haec et proximis vestris impendite; omnipotenti Deo fructum vos reddere de negotio quod accepistis parati. Sed ista quae dicimus melius apud vos orando quam loquendo obtinebimus. Oremus: Deus, qui nos pastores in populo vocare voluisti, praesta quaesumus, ut hoc quod humano ore dicimus, in tuis oculis esse valeamus* (3).

(1) Ad Hebr. xiii, 8. — (2) Registr. v, 44 (18) ad Ioannem episcopum. — (3) 1 Cor. i, 24. — (4) Ibid., i, 21. — (5) Ibid., i, 18. — (6) Ioann. Diac. lib. ii, c. 55. — (7) Reg. Past., i, 10.

(1) Reg. Past., i, 9. — (2) Ibid., i, 2. — (3) Ibid., i, 11. — (4) Ibid., i, 10. — (5) Registr. v, 63 (58) ad universos episcopos per Hellad. — (6) Act. xx, 28. — (7) Hom. in Evang. i, 17. — (8) Ibid., n. 8.

(1) Matth. v, 48. — (2) Ad Ephes. i, 10. — (3) Hom. cil. n. 18.